

ECHO'S

VAN 400 JAAR
SINT-GODELIEVEABDIJ IN BRUGGE

TOERISMEVLAANDEREN

Vlaanderen
is toerisme

ECHO'S

VAN

400 JAAR

SINT-GODELIEVEABDIJ
IN BRUGGE

Vlaanderen
Morgen |

TOERISMEVLAANDEREN

6 / Zuster Sabien, de laatste abdis

Dirk Remmerie

10/ Een caleidoscopische aanpak

Kristof Lataire

12 / De muur: geen grens, maar een overgang

Tom Callebaut

Een woelige start

14 / Godelieve vermoord

16 / 1582, het crisisjaar van de abdij

18 / De abdij en haar stedelijke context

20 / Een nieuwe abdij, een nieuwe spiritualiteit

22 / Cruciale rol van de eerste abdis in Brugge

24 / Fonteinen en moerbuizen

**28 / Toerisme Vlaanderen en de ziel
van de Sint-Godelieveabdij**

Peter De Wilde

Leven in een slotklooster

Reglementering en orde

32 / Streng, maar barmhartige voorschriften

34 / Klokken delen de dag in

36 / Een kromstaf voor de abdis

40 / Van roeping tot professie

44 / Gebaar van stilte

48 / Dienstenbord verdeelt de taken

50 / Jaarrekeningen

54 / Impact van het Vaticaans Concilie

Interieur

56 / Spieken naar het allerheiligste

58 / In de spreekkamer met een nieuwe identiteit

60 / Bellenblazen, hoepelen en touwtjespringen

64 / Alles ter ere van God

66 / De 'keldermeesteres'

70 / De kloosterkeuken tijdens de Eerste Wereldoorlog

74 / Naaiatelier: vlijtige handen

78 / De slaapcellen van de zusters

De tuinen

- 80 / 'Hortus conclusus' of binnenhof,
symbool voor Maria
- 82 / Zonder tuinen geen slotklooster
- 86 / Het brood van Godelieve
- 88 / Een boterham met zeem

Devotie

Bidden

- 90 / De eigen sfeer van het getijdenboek
- 94 / Een pronkstuk: de monstrans
- 98 / Het gezongen officie
- 100 / Het versteende bloed van Godelieve
- 104 / Slotklooster koestert relikwieën

Bezinning

- 108 / Zo dient een benedictijn te leven
- 110 / Joanna, een meisje met keelpijn
- 112 / Op reis in je hoofd
- 116 / Boete is een middel, geen doel

Rituelen

- 118 / Viering van de 'glorieuse doot en martelie'
van de heilige Godelieve
- 120 / Een 16de-eeuws processievaandel
- 122 / Een schattig gotisch kerstwiegje

Geestelijke ontwikkeling

- 126 / Fraai ingebonden geestelijke instructies
- 128 / Kruidenboek voor de zusters
- 132 / Elisabeth met 'verloren' kinderen
- 136 / Op kot bij de zusters
- 137 / Een streepje muziek

140 / De toekomst van de Sint-Godelieveabdij

Zuhai Demir

Vlaanderen is een van de productiefste en meest welvarende regio's ter wereld. Dat mag ons niet zelfgenoegzaam maken. Het is evenmin een optie om ons terug te plooiën op onszelf. Want Vlamingen hebben sinds de middeleeuwen een open blik op de wereld en Vlaanderen is sindsdien een kruispunt waar mensen met diverse culturele achtergronden samen een nieuwe toekomst willen bouwen. Op kruispunten gebeuren spannende dingen en maken mensen keuzes. Ook vandaag denken Vlamingen na over hoe ze morgen vorm en inhoud willen geven aan wat hun leven in dit vlakke land bij de Noordzee zin geeft. Creatief getuigend van baanbrekend vakmanschap, bescheiden en koppig, maar altijd 'met een hoek af'. In de publicatiereeks 'Vlaanderen Morgen' geven we het podium aan Vlamingen die denken over en bouwen aan onze samenleving van morgen. Zo voeden we het maatschappelijk debat voor een beter Vlaanderen.

Na een eerste uitgave rond het thema 'Reizen naar morgen' (2020), belichten we in dit boek de 400 jaar geschiedenis én de nieuwe toekomst van de Sint-Godelieveabdij in Brugge. Een verhaal op het kruispunt van (religieus) materieel en immaterieel erfgoed, ondernemerschap en toekomstverkenning.

“OOK VANDAAG ZOU IK KIEZEN VOOR EEN LEVEN ALS ZUSTER”

Wat mij als jonge vrouw heeft aangetrokken tot het kloosterleven? Geloof het of niet, maar daar kan ik zelf moeilijk de vinger op leggen. In mijn middelbare school in Roeselare waren er verschillende zusters en ik herinner me dat ik mij afvroeg: ‘Waarom doen ze dat? Wat drijft die mensen?’ Het is door hen beter te leren kennen dat bij mij het verlangen groeide.

Correcter is: er groeiden twee verlangens. Als regentes wiskunde gaf ik les en werd ik helemaal opgeslorpt door het onderwijs. Tegelijkertijd speelde het gebed een centrale rol in mijn leven. Ik logeerde in de buurt van de Sint-Godelieveabdij in Brugge en daar ging een steeds grotere aantrekkingskracht van uit. Mijn ouders zegden me: ‘Het is de kennismaking met de zusters die je naar de abdij trok.’ Dat kan best waar zijn, antwoordde ik, want als jullie elkaar niet hadden ontmoet, zouden jullie ook niet getrouwd zijn. Het zijn de omstandigheden die onze keuzes bepalen, dat komt niet uit de hemel gevlogen.

Van de orde van de benedictinessen kende ik toen nog niet veel. Ik ging elke dag in de abdij naar de

mis en andere vieringen. Ik sprak met de zusters en dat was altijd aangenaam. Toen ik een jaar of 25 was, hakte ik de knoop door en verkoos resoluut de abdij boven de klas. Eerlijk, mijn vader en moeder waren daar niet heel erg mee opgezet. Ik had al een zus die het kloosterleven had omarmd en als missionaris in Congo verbleef. ‘Dat je daar naartoe wil gaan, kan ik nog begrijpen, maar in een slotklooster? Dat piekt’, zei mijn moeder. Natuurlijk had ik liever iets anders gehoord, maar in het leven moet je knopen doorhakken. Twijfels die je hebt – zoals ‘zou ik toch niet beter trouwen?’ – los je pas op door keuzes te maken. Ik had die twijfels ook. Het is normaal dat er niet voortdurend zekerheden zijn, want wie verliefd is, vraagt zich toch ook af: ‘Is dit nu de jongen of het meisje van mijn leven?’

Als novice volgde ik alle diensten van de zusters: vijfmaal per dag in de kerk, vijf gebedsdiensten onderbroken door arbeid – ora et labora. We kregen onderricht in de regel van Benedictus en leerden de praktische gang van zaken in het klooster kennen. Na die periode volgde de ‘tijdelijke professie’, drie jaar waarin je nog altijd de weg ‘naar buiten’ kunt

“ HET LEVEN WAAR WIJ ALS
BENEDICTINESSEN VOOR KIEZEN,
IS EEN LEVEN VOLGENS HET EVANGELIE.
WIJ ZIJN GODSzoekERS EN LATEN
ONS BIJ DIE ZOEKTOCHT LEIDEN DOOR
DE REGEL VAN BENEDICTUS

kiezen. Of ik in de geloofsgemeenschap de warmte van een nieuwe thuis vond? Het gaat er niet echt om de warmte, hé. Het is het geloof dat er iemand is die je roept dat mensen bijeenbrengt. Daar word je af en toe zelfs bang van, want 'roept die iemand mij?' Maar dat gevoel is gebleven. Het leven waar wij als benedictinessen voor kiezen, is een leven volgens het evangelie. Wij zijn Godszoekers en laten ons bij die zoektocht leiden door de regel van Benedictus. Er was in zekere zin wel een familiale gemeenschap, maar we 'hingen niet om elkaars nek'. De dagen brachten we grotendeels in stilte door, trouwens. Maar tijdens de recreatiemomenten 's avonds was het gezellig.

Natuurlijk waren er nu en dan spanningen tussen de zusters. Benedictus schreef niet toevallig in zijn regel dat het onvermijdelijk is dat er af en toe misverstanden zijn, maar hij benadrukt ook dat je voor zonsondergang de geschillen moet oplossen. Tijdens het onzevader bij de vespers zegt de abdis niet zomaar heel nadrukkelijk 'en vergeef ons onze schulden, zoals ook wij onze schuldenaars vergeven'. Helemaal afgesloten van de wereld, waren we niet. Er waren spreekkamers waar we gasten konden ontvangen – tot aan het Vaticaanse Concilie weliswaar achter tralies. Daarna werden die tralies weggezaagd en konden we gewoon bij elkaar zitten – maar natuurlijk niet alle dagen, hé.

Arbeid tussen de gebedsdiensten in de Sint-Godelieveabdij was vooral naaien. We maakten liturgische kleding. Zelf was ik gastenzuster. We hadden een klein gastenkwartier, aanvankelijk voor meisjesstudenten – in Brugge waren er geen studentenkoten, dus er was behoefte aan logement. Die keuze paste geheel in de leer van Benedictus, waar gastvrijheid centraal staat. Uiteindelijk zijn we daarmee gestopt omdat de meisjesstudenten het steeds minder zagen zitten om 's nachts op tijd binnen te zijn. En wij wilden voor hen geen 'gevangenis' openhouden. In de plaats kwam er een bezinningscentrum.

Toen de zusters mij in 1980 tot abdis kozen, was het mijn taak om te waken over het welzijn van de hele gemeenschap en aan te sporen tot stilte en gebed, want dat is tenslotte ons streefdoel. Als abdis stond ik niet alleen, ik had ook een raad met een priorin die ik kon kiezen als mijn rechterhand. Of ik plezier beleefde aan de verantwoordelijkheid van een abdis? De ene dag al meer dan de andere, maar over het algemeen wel.

De beslissing dat het tijd werd om de deur van de abdij definitief achter ons toe te slaan, was pijnlijk. Maar het was onmogelijk om met vier mensen in zo'n groot gebouw nog verder te werken. We hebben geprobeerd een kentering te brengen door Filipijnse benedictinessen uit te nodigen. Dat ging goed gedurende twaalf jaar, maar werd gedwarsboemd

door hun manier van werken. In hun constituties staat er dat ze elke twee jaar een andere zending hebben, wat voor ons moeilijk haalbaar was: om de twee jaar nieuwe zusters onze taal leren, was een hele uitdaging.

De aantrekkingskracht van het kloosterleven begon al te minderen toen ik intrad. Toch hield het mij niet tegen omdat ik altijd de hoop heb gekoesterd dat het weer ging beteren... Maar het is niet gelopen zoals ik het gedacht had. Ik denk dat we dat moeten verwerken, een beetje zoals een vrouw en een man die geen kinderen kunnen krijgen. Die moeten het ook nemen zoals het is en een andere zinvolle invulling geven aan hun leven.

De nieuwe toekomst van onze abdij heb ik niet echt van nabij kunnen volgen, omdat ik de jongste jaren wat sukkel met mijn gezondheid. Ik mis onze plek, onze abdij, nog steeds – ook al hebben we een goed onderdak gevonden in een woonzorgcentrum waar nog religieus leven mogelijk is, met gebedsdiensten en gezelschap van zusters uit andere gemeenschappen. Het was een juiste keuze om te verhuizen, maar niet de perfecte. De perfecte keuze zou geweest zijn om daar te kunnen blijven en jonge mensen te ontvangen.

Mocht ik opnieuw 25 jaar zijn, dan zou ik met de kennis die ik nu heb, wellicht opnieuw kiezen voor een leven als benedictines in de Sint-Godelieveabdij. Ook al zijn het andere tijden, ik ben dezelfde persoon.

CODELIEVE ALS INSPIRATIE

Naar aanleiding van 400 jaar Sint-Godelieveabdij vond op 8 juli 2023 een betekenisvolle voettocht – *Weg van de zusters* – plaats van Abdij Ten Putte in Gistel (de historische plaats waar Godelieve werd vermoord) naar de Sint-Godelieveabdij in Brugge, 40 kilometer verderop.

Zuster Sabiens boodschap aan de deelnemers – en bij uitbreiding ook de lezers van dit boek: 'Ik hoop dat ze, zoals Godelieve, trouw blijven in hun levenskeuze. Ondanks alles. Dat is in onze tijd bijna niet meer denkbaar. Ik hoop dat de deelnemers aan *Weg van de zusters* ontdekken dat trouw zijn het allerbelangrijkste is in het leven. En als het kan, zou het mooi zijn dat ze een beetje geloof ontdekken onderweg.'

Kristof Lataire, toekomstverkenner

EEN CALEIDOSCOPISCHE AANPAK

De opzet van dit boek kwam tot stand in een divers samengestelde groep van experts. Rekening houdend met het bestaande aanbod aan publicaties en onderzoeksrapporten over de Sint-Godelieveabdij hebben we besloten niet nogmaals de geschiedenis van deze plek van a tot z uit de doeken te doen. Daarvoor zou een boek van deze omvang vanzelfsprekend niet volstaan en zou het nodeloos redundant zijn. Het zou ook voorbijgaan aan het doel van dit boek, namelijk een breed lezerspubliek binnenloodsen in het fascinerende verhaal van een even fascinerende plek die 400 jaar bestaat. Het doel is helder: de poorten van het slotklooster en zijn geschiedenis op een kier zetten.

Het vertrekpunt van dit feestboek bij de viering van vierhonderd jaar Sint-Godelieveabdij is het delen van representatieve vensters die het verhaal van de ziel van deze plek vertellen. Het is een inkijk in de afgeschermd wereld van het slotklooster, zonder daarom exhaustief te zijn. Vijftig vensters vergezeld van vijftig beelden leiden de lezer langs de geest van het gebouw, de geschiedenis, de bewoners, de verhalen, het onroerend, het roerend en het immaterieel erfgoed. Het zijn stuk voor stuk toegankelijke teksten over een gebouw en zijn bewoners dat

lange tijd vooral ontoegankelijk is geweest, als een zelfvoorzienende, gesloten stad binnen Brugge. Een eiland van stilte aan de rand van de stad.

Alle auteurs die meewerkten aan het boek hebben een hart voor de abdij en zijn betrokken geweest bij het herwaarderings- en toekomsttraject door Toerisme Vlaanderen. Enthousiaste mensen met expertise werden samengebracht rond Sint-Godelieve, in de geest van het project van Toerisme Vlaanderen. De auteurs hebben op hun manier de ziel van deze plek onderzocht, opgediept, beschreven en aan de vergetelheid onttrokken of voortgewerkt met het bestaand materiaal. Ze hebben geluisterd naar de verhalen die de abdij te vertellen heeft. Soms historisch, soms persoonlijk. Van het specifieke naar het generieke, vertrekkend vanuit het beeld en eindigend met een ruimere interpretatie. Soms ernstig, soms ludiek, met evenveel aandacht voor de tekst als voor het beeld.

Elke auteur heeft met zijn expertise een onderdeel van de abdij beschreven. Dat is het mooie van de Sint-Godelieveabdij en haar vele facetten. Iedereen vindt wel iets dat hij of zij aantrekkelijk vindt of dat hem of haar raakt. De schrijnwerker is gegrepen

door het metier, de historicus kent de beklijvende verhalen, de onderzoeker van de Benedictijnse spirituele grondstroom en het religieuze leven is gefascineerd door de handelingen, de tuinier is gefascineerd door de *hortus conclusus* en de kunsthistoricus ziet de weelde van het patrimonium.

Alles met de lezer delen kan niet. Hoewel in de registerboeken zowat alles van naaldje tot draadje terug te vinden is, is dit boek veeleer het caleidoscopische residu van de zoektocht naar de betekenis van vierhonderd jaar Sint-Godelieveabdij. Elk venster is een pars pro toto, een deeltje om het geheel te evoceren. Het is een terugblik om een opening te laten naar wat nog komt, het schrijven van een gloednieuw registerboek voor de toekomst.

Treed in de voetsporen van de zusters benedictinesen. Volg hen langs hun uitgesleten voetstappen in tegels en parket. Langs de eeuwenoude muren en op het krakend plankier. Van hun slaapcellen naar de kerk. Van de refter naar de tuin. Langs de pandgang en terug.

“ DIT BOEK IS HET CALEIDOSCOPISCHE RESIDU VAN DE ZOEKTOCHT NAAR DE BETEKENIS VAN 400 JAAR SINT-GODELIEVEABDIJ. ELK VENSTER IS EEN DEELTJE OM HET GEHEEL TE EVOCEREN

DE MUUR: GEEN GRENS, MAAR EEN OVERGANG

Tom Callebaut

De Sint-Godelieveabdij wordt als een eiland afgesloten van de stad door een harde, maar fascinerende ommuring. Die bakstenen grenslijn is als muur soms flinterdun, maar wordt breder als deel van het slot, de kerk, de stadsboerderij, enkele woningen of een prieeltje. Langs de ommuring wandelen duurt even en van binnenuit is het een eindeloze tocht, zolang geen poort of deur openstaat.

De muur is een weefwerk van verhalen en sporen uit het verleden, die de wandeling ritme geven. Er zijn openingen die opnieuw dichtgemaakt zijn, muurdelen die hoger opgetrokken zijn om de zusters nog beter te beschermen tegen 'de buitenwereld' of herstellingen die de muur helpen overleven. De ommuring bevat ook vensters, zware poorten, slanke steunberen, af en toe een slingerende plant, gebouwen die net binnen de site tegen de rand aanleunen en ornamenten zoals muurankers of een lantaarn. Het is een veilige muur, die visueel en auditief de verleidingen en de gevaren van 'de buitenwereld' tegenhoudt. Maar af en toe zijn er openingen in de ommuring: enkele zware poorten en hoger gelegen vensters. Zelfs die openingen vormen een moeizame relatie tussen de twee werelden.

De muur verleent een heel andere beleving naargelang aan welke zijde je staat. Hij kleurt de blik van de ene naar de andere wereld.

Als je aan de buitenkant van de muur loopt, dan is die heel mysterieus. Ik was als klein kind altijd erg nieuwsgierig telkens als ik voorbij een kloostermuur wandelde. Welke mensen wonen daar? Wat doen ze? Waarom sluiten ze zich op? Zijn er ook abdijsogels die niet over de muur komen? Als volwassene ging ik af en toe een week in een abdij meelevens. Ik kreeg een ander beeld van de muur, die tussen de kloosterlingen en de buitenwereld stond. De ommuring staat voor mij nu veeleer symbool voor een poort naar de essentie van het leven, naar een intense verbinding met de wereld rondom. Als ik nu naar een abdij ga, ervaar ik de muur als een heilend uitstapje in tijd en ruimte. Het is een krachtig gebaar van verbinding geworden en helemaal geen grens, maar een overgang.

Wat mij het meest ontroert aan de ommuring van een abdij, is de poort die af en toe opengaat. En weer dicht. In het gebaar van de poort zit voor mij de essentie van de muur en de abdij vervat.

Intussen weet ik dat de vogels vrijuit over de muur vliegen, maar wij mensen gaan door de poort, op reis van de ene naar de andere wereld. De poort

van de abdijmuur is volgens mij de sleutel naar de toekomst.

